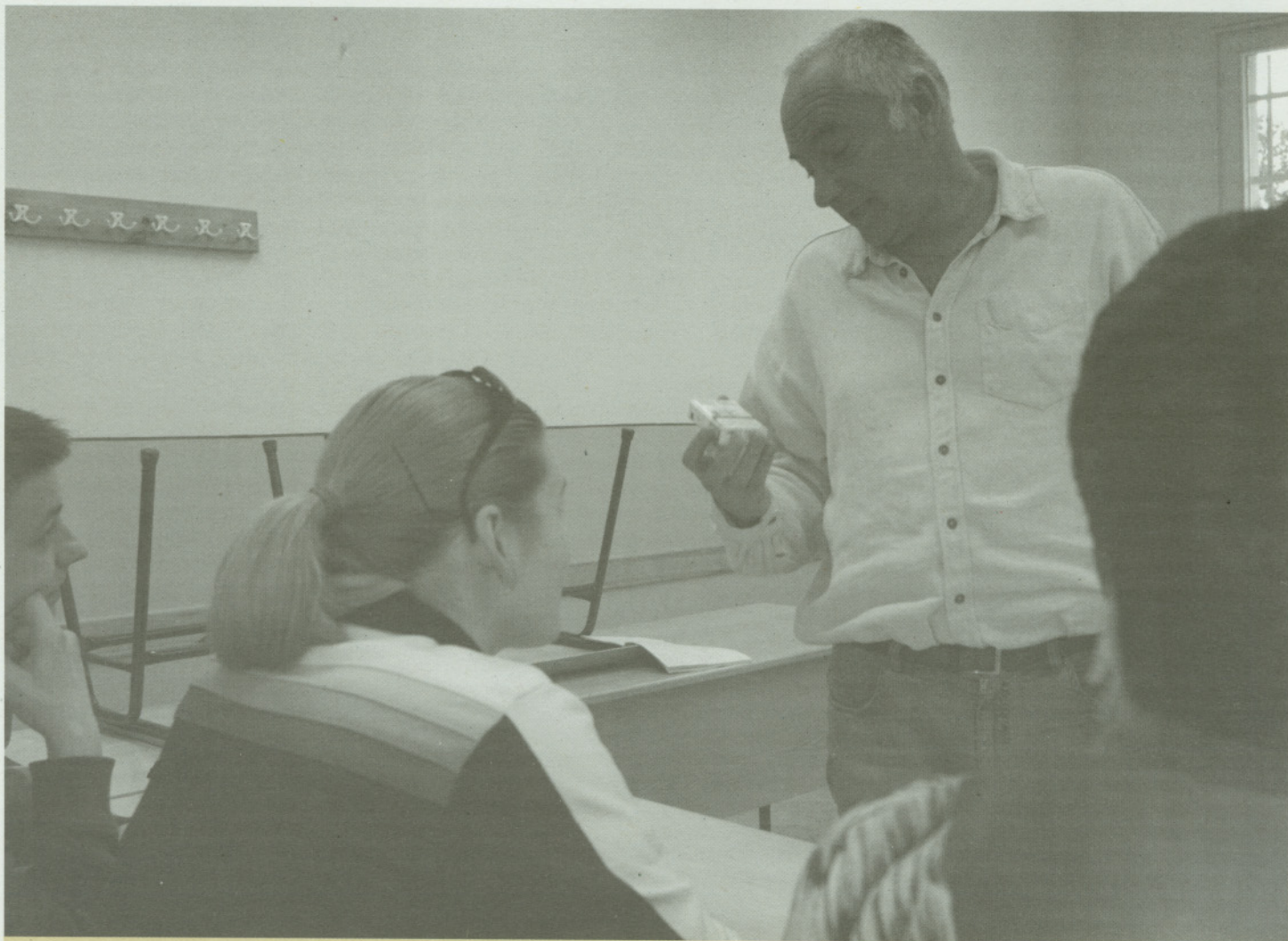

Az iskola dolga!?

Nagy port kavart az iskolai büfék készleteinek tervezett megváltoztatása. Sok okos érv hangzott el mellette, néhány cinikus, túlzottan megengedőnek tűnő és a dolgot túldimenzionálnak, vagy kevésbé fontosnak tekintő, ellene. Én örülök annak, ha az iskolai büfékben – is – figyelnek a gyerekek egészségére, tudatosabbá és jobbá akarják tenni a gyerekek étkezési szokásait. Nagy bajnak tartom, hogy sem a szülők, sem a gyerekekkel foglalkozók nagy része nem rendelkezik minimális táplálkozástudományi ismeretekkel sem, aminek következtében nem tudnak jó példát mutatni a megfelelő szokások kialakításában. Abszurd például, hogy nem tudja a felnőttek többsége, hogy a kólafélékben annyi koffein van, mint a kávéban, nem csoda, ha a gyerek „fegyelmehetetlenül” válik, mint ahogy a tartósítószer és a színezékek használatának összefüggését a hiperaktivitással, allergiával sem ismerik. Szinte hihetetlen, de kevésbé ismert a rostokban gazdag táplálkozás hiányának, a fehér lisztben, cukorban, zsírban viszont nagyon is dús étkezésnek a súlyos következménye a magyar lakosság és a gyerekek körében (túlsúly, súlyos emésztési problémák, nagy számú emésztőrendszeri betegség, életveszélyes következmények). Az is igaz, hogy az – igazán – egészséges élelmiszereknek s táplálkozási szokásoknak nincs esélye a reklámozott termékekkel szemben, és persze számtalan szakmai vita is folyik arról, hogy mi rossz, elég jó

és optimális. Az is igaz, hogy míg a drogoktól az iskolák és gyerekintézmények nagy része fél, és félti is a gyerekeket, a táplálkozással összefüggő problémákról nemigen esik szó. Van azonban néhány nem csak táplálkozási szempont, amire érdemes lenne odafigyelni, ha egyszer a büfék okán kipattant ez a vita:

Az iskolai büfé kínálata nagyon fontos „üzenete” lehet az iskolának, de régen rossz, ha ott akarjuk elkezdni a gyerekek megfelelő ízlésének kialakítását. Nagyon hiányzik a szülők és a szakemberek, a közvélemény korrekt és nem piaci szempontú tájékoztatása, orientálása.

Az evés csak nagyon kis részben szól a magunkhoz vett táplálékról, sokkal jelentősebbek azok az érzések, beidegződések, szokások, amelyek az evéshez és az ételhez társul-

nak. Ezek alapvetően az anyához, a családi szokásokhoz kapcsolódnak, másrészt nagyon szoros kapcsolatban vannak a szeretet-adás, elfogadás és ezek hiányának pótlásával is, ezért kell kiemelten figyelni a kémiai összetevők és életani hatások mellett a lélektani vonatkozásokra is (lásd még elhízás, kényszeres és unalomból evés, alkohol, drog és dohányzás szoros, bár nem mindenki számára nyilvánvaló összefüggése).

Kérdéses, hogy mit sikerül megvalósítani a mindenképpen támogatandó tervekben, ha az iskolában dolgozók – pedagógusok, technikai személyzet, kiemelten a büfések, konyhások, gyermekélelmiszerrel foglalkozók – maguk nem kapnak elég segítséget saját étkezési szokásaik megváltoztatásához, és ahhoz, hogy meggyőzően képviseljék az új irányzatot, és persze a gyerekeknek is olyan meggyőző és belátható információkra, élményekre van szükségük, ami nem ellenállást, hanem kíváncsiságot, változást generál.

Miközben viszonylag egyszerűnek látszik az iskolai büfék megregulázása, a Parlament 2004 decemberében a Költségvetési Törvény tárgyalásába csomagolva megváltoztatta a Köznevelési Törvényt és a korábban kötelező iskolai gyermekvédelmi felelősök foglalkoztatását szabadon választhatóvá tette. Ennek következtében lehet, hogy a büfében nem lesznek az egészségre káros élelmiszerek, de akár sok száz ezer különféle okból veszélyeztetett gyerek számára még az a szerény esély is elvész, hogy legalább valamiféle segítségre számíthasson, ha szegénység, bántalmazás, személyes problémák okán támaszra, szakember segítségére lenne szüksége.

Vagyis azt sugallja ez a döntés, hogy a sokféle szociális és pszichés veszélyeztetettség mellett fontosabb az iskolai büfék étel választéka. Különös döntés, még ha tudható is, hogy nem az Oktatási Minisztériumon múlt az iskolai gyermekvédelem meggyengítése. Az 1993. évi LXXIX. törvény a Köznevelésről 1. sz. mellékletében meghatározta a nevelési-oktatási intézményekben foglalkoztatott vezetőik és alkalmazottak ajánlott, illetve kötelező létszámát (a nevelő és oktató munkát közvetlenül segítő alkalmazottak az iskolában és kollégiumban), illetve 2. pontjában (gyermek- és ifjúságvédelmi felelős), az eredeti, 2005. január 1-jéig hatályos szöveg szerint: 0,5 fő alkalmazásának kötelezettségét az iskolatípusnak megfelelően, pszichológiai, szociális munkás végzettséggel és szakképzettséggel rendelkező szakember általános iskolában, középiskolában és szakiskolában.

A módosítás szerint 2005. január 1-jétől: 1 fő (nem kötelező), általános iskolában, középiskolában, szakiskolában.

A változtatás azért is rendkívül meglepő, mert ugyanazon a parlamenti ülésen fogadták el a gyermekvédelmi törvény módosítását, amely szerint a gyerek bármiféle fizikai bántalmazása tilos. Márpedig ahhoz, hogy ez ne csak a jogszabály szövegének változását, hanem a mindennapi gyereknevelési szokások átalakulását is szolgálja, elengedhetetlenül szükség lenne – több más mellett – az iskolai gyermekvédelmi felelősök munkájára.

Az is érdekes, hogy míg a büfében áruházi ételek és italok ügye több hétig fenntartotta a média érdeklődését, az iskolai gyermekvédelem kérdését szóra sem méltatták, és a gyerekverés tilalma is alig keltett izgalmat.

Az iskolák egy jelentős része annak ellenére nem folytatott értékelhető gyermekvédelmi munkát, hogy a múlt év végéig ezt számukra a Köznevelési Törvény előírta. Nem kétséges persze, hogy a jogszabály eddig is jelezte, hogy nem kívánja igazán komolyan venni ezt a tevékenységet, mivel elegendőnek találta rész munkaidőben ellátni ezt a feladatot, és nem írta elő a szakirányú – szociális munkás, szociálpedagógus – végzettséget, a pedagógust is gyermekvédelmi szakembernek tekintve. Az is nyilvánvaló volt, hogy sok iskolában a tantestület elfogadhatatlannak tartja saját munkájának, teljesítményének bármiféle értékelését, bírálatát, és végképp nem fogadja ezt el nem pedagógus végzettségű, szemléletű kollégától.

Az is egyértelműnek látszik, hogy nehéz elfogadtatni a szülő és a gyerek kompetens voltát, azt a szükséges szemléletváltást, ami esélyt adna arra, hogy partneri, egymás mellé rendelt viszonyban vitassák meg szülők, gyerekek, iskolai szakemberek a legjobb módszert, formát, iskolai rendet.

Az iskolai gyermekvédelem gyakran lenézett, szükségtelennek tartott, vagy éppen nem az iskola feladatai között számon tartott feladatai jól látható eredményt hoztak. A legtöbb helyen pedagógus végzettségű kollégák vállalták magukra, elhivatottságból, érdeklődésből, vagy más lehetőség híján ezt a speciális munkát. A rendelkezésre álló egyetlen felmérés¹ szerint 2001-ben az iskolák 96%-ában volt kijelölt gyermekvédelmi felelős, de a kis létszámú iskoláknak csak 22%-ában. A megbízottak 28%-a látta el feladatát pedagógus és gyermekvédelmi beosztásban, míg 54% félállásban (két vagy több iskola tett ki egy állást.) A feladatokat végzőknek 74%-a pedagógus végzettségű és 12%-a szociális szakember, 4%-a fejlesztő- vagy gyógypedagógus.

Az iskolák és pedagógusok egy – reméljük kisebb – része számára nem tűnik az iskolai gyermekvédelem fontos feladatnak, illetve kevésbé tisztázott mit is jelent, milyen feladatokat, szakmai ismereteket kíván. A tipikus helyzetekben az iskola, a nevelőtestület azt várja, hogy a gyerek „konyhakészen” érkezzen az iskolába, vagyis legyen tiszta, gondozott, motivált, jól nevelt, és mind a felszerelése, mind pedig a leckéje, tudása rendben legyen.

Az egyik alapvető problémát nyilvánvalóan az jelenti, hogy nem tisztázott pontosan mi a feladata az iskolának, a pedagógusnak, mi nem, hogyan lehet és kell viszonyulni ahhoz a gyerekhez és családjához, aki nehézségekkel küzd, akár szociális, akár egészségügyi, akár lélektani szempontból. Mi a teendő, ha a gyerek speciális szükségletei folytán – deprivált társadalmi helyzet, fogyatékoság, akkut krízis – nem képes az „átlagos”, „elfogadható” kategóriának megfelelni. Biztosan nem lehet addig eredményes iskolai gyermekvédelemről, sőt iskolai eredményességről sem beszélni, amíg szakmai vitákban, együtt gondolkodva ki nem kristályosodik, hogy mi legyen, mi lehet az iskola feladata és mi nem. Ezen

¹ Maros Katalin – Tóth Olga: *Iskolai gyermekvédelem, Kapocs, 2002/3. szám*

túl persze abban is közös álláspontra kellene jutni, hogy akkor a fennmaradó problémákat ki oldja meg.

Mindennapos feszültséget okoz sok száz iskolában a tanulók viselkedése, felkészületlensége, a szülők és a tanárok közötti kommunikáció hiánya, zavara, az osztályt zavaró, a tanítást, tanulást akadályozó fegyelmetlenség, erőszak, motivátlanság, felkészületlenség. A pedagógus társadalom leggyakoribb és eddig sajnálatosan többnyire elfogadott reakciója az volt, hogy meg kell szabadulni azoktól a gyerekektől, akik akadályozzák a többiek munkáját, a tanár tevékenységét. Nagyon gyakran érzi a pedagógus magát kompetensnek, illetékesnek ezeknek a helyzeteknek a kezelésében, de sajnos a hazai gyakorlat szerint ez nehezen vállalható el. Ritkán mondja ki, vagy fordul segítségért a tanár azokban az esetekben, ha nyilvánvaló, hogy a szülővel nehéz, vagy lehetetlen szót érteni, ha a gyerek nem motiválható, felborítja az osztály rendjét.

Ebben a helyzetben meggyőződésem szerint az egyetlen lehetséges megoldás az, ha a szakmai szervezetek kérik az iskolai gyermekvédelem helyzetének vizsgálatát, újra átgondolják a szakemberek minél szélesebb körének bevonásával, hogy mi segítene a leginkább gyerekeknek, pedagógusnak, szülőnek a leginkább és ezen információk alapján kérik az Oktatási Minisztériumot, illetve az Országgyűlést, hogy ismét módosítsa ezt a szabályt. A gyerekek elhanyagolásának és bántal-

mazásának a megfelelő szakmai, intézményi segítség hiánya, vagy elmulasztása legalább olyan súlyos forrása lehet, mint a családon belül történő erőszak. A helyzetet rontja, hogy ebben az esetben éppen a gyerekek védelmére szervezett és fenntartott rendszer a bántalmazó.

Herczog Mária